

חברים יקרים,

בשבת שלפני תשעה באב תמיד קוראים את אותה הפרשה, את פרשת דברים. גם בפרשה (אותה קוראים כל השבוע), וגם בהפטרה (הפרק מהנביאים אותו קוראים רק בשבת) מופיעה המילה "איכה":

בדברים פרק א פסוק י"ב (מהפרשה שלנו), משה מזכיר לעם את הקושי שבו עמד זה ארבעים שנה: **איכה**
אֲשָׂא לְבַדִּי טְרַחְכֶם וּמִשְׁאָכֶם וְרִיבְכֶם?

בישעיהו פרק א' פסוק כ"א (מההפטרה של שבת) **איכה הִיְתָה לְזוֹנָה, קְרִיָה נְאֻמָּנָה?**
ביום שני בערב נקרא את המגילה הכואבת שכתב ירמיהו ערב חורבן הבית הראשון. המגילה נפתחת בפסוק
איכה יִשְׁבֶה בְּדָד, הָעִיר רַבְתִּי עִם, הִיְתָה כְּאַלְמָנָה?

איכה? איך זה יכול להיות? איך הגענו למקום הזה? איך נפלו גיבורים? איך איבדנו כך את דרכנו?!

למרות שלא זה יהיה נושא הדרשה הפעם, חשוב לי להזכיר את ההופעה הראשונה של המילה "איכה" בתורה, אם כי בניקוד אחר. זה היה לאחר שאדם וחווה אכלו מעץ הדעת טוב ורע ונפקחו עיניהם. את האור הגדול והשלווה החליפה בושה גדולה. עיניהם נפקחו והם התמלאו בושה קיומית! מרוב בושה הם חיפשו מסתור. הם כיסו את מבושיהם בעלי תאנה, אבל זה לא הספיק. הם התחפרו להם בתוך עץ הדעת בניסיון להסתתר. עמוק בהסתר הם שמעו את קולו של אלוהים, המחפש אחריהם.

(בראשית ג, ח-י) **וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מְתַהַלֵּךְ בְּגֵן לְרוּחַ הַיּוֹם. וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְנֵי ה' אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן. וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם, וַיֹּאמֶר לוֹ, אֵיכָה?!**

על האיכה הראשון כתבתי כל כך הרבה (עבודת התיזה שלי היא על הפסוק האלמותי הזה), ולמרות שהשאלה הזאת לא מפסיקה לעולם להדהד בכל העולמות, לא אתמקד בה הפעם.

הפרשה שתמיד מלווה אותנו בימים שלפני תשעה באב, כאמור, היא פרשת דברים. חז"ל עשו שמיניות באוויר כדי להבטיח שזו תמיד תהיה הפרשה בשבוע הטעון הזה, בין אם השנה מעוברת ובין אם לאו. הם איחדו פרשות שלמות רק כדי שזאת תהיה הפרשה השבוע.

מדוע? הרי מכל פרשה אפשר להוציא מטעמים ותובנות לכל צורך רוחני - בין אם חג בפתח ובין אבל.

פרשת דברים מזכירה לנו את הדבר שאותו אנחנו לוקחים לגמרי כמובן מאליו: את הדברים שלנו. את הדיבור שלנו. את תרבות השיח שלנו. פינו מפיק כמות אדירה של מילים, משפטים ודיבורים בכל רגע שבו אנו ערים. אם אנו לא המדברים, הרי שהמילים נשפכות ממקלט הרדיו שבאטו, מהמרקע, מהמחשב, מהטלפון החכם, ואנו סופגים הכל. מעט מאוד צלילים נטו נשמעים סביבנו, אפילו את המנגינות אנחנו ממלאים במילים והופכים אותן לשירים ופזמונים.

מי היינו ללא המילים? איך היה נראה עולמנו בלי מילים? אפשר לומר בוודאות רבה, שהדיבור הוא המבחין בין האדם לכל יישות אחרת - חי, צומח או דומם. יובל נח הררי בספרו "קיצור תולדות האנושות" טוען, שההיסטוריה המפוארת של האדם החלה כשהוא למד לדבר. עד אז, היינו יצור נחות למדי בשרשרת המזון. הדיבור הפך אותנו לנזר הבריאה - לטוב ולרע.

עצמתו של האריה היא בשריריו ובשיניו. עצמתו של הנחש היא במבנה גופו ובארסו. עצמתו של האדם היא בדיבורו. **"מוֹת וְחַיִּים בִּיד-לְשׁוֹן, וְאַהֲבִיָּה יֹאכֵל פְּרִיָה"** (משלי י"ח, פסוק כ"א).

כל חיה בטבע מלמדת את גוריה איך להשתמש נכון וחכם בעוצמות שניתנו לה, וכיצד למקסם את סיכויי ההישרדות שלה. רק האדם לא מלמד את גוריו איך להשתמש נכון בעצמה הגדולה ביותר שניתנה לו. אנחנו מלמדים את הילדים שלנו לדבר, ואם יש בעיה הולכים למטפל הנכון. אנחנו מלמדים בבית הספר לשון והבעה, אבל בתכניות הלימודים שלנו - הן בבית והן בבית הספר - אין שיעורים בשימוש נכון וחכם בכלי הממית והמחיייה הזה.

בהלכה היהודית יש הרבה יותר הלכות העוסקות בשמירת הלשון מאשר בשמירת כשרות. לחז"ל היה הרבה יותר חשוב מה נוציא מפיו מאשר מה נכניס אל תוכו. אבל אנו הרבנים עוסקים היום בעיקר בתעודות הכשרות והכסף שהן מביאות, ומעט מאוד בכשרות הדיבור.

אינספור ניבים, סיפורים, ומשפטים ידועים בארון הספרים שלנו עוסקים בתרבות הדיבור - האיסור על לשון הרע, על רכילות, על דברי שקר ועוד - וכולם מתריעים באופן שלא משתמע לשתי פנים, שדיבור יכול להמית ודיבור יכול גם להחיות.

לא במקרה, העידן הנוכחי, שאין דומה לו בריבוי המלל המתעופף באוויר סביבנו, כל כך גדול בו גם הבלבול, הריק וחוסר הוודאות. הכלי החשוב ביותר, העצמתי ביותר, והמתוחכם ביותר שניתן לנו הפך ל... לזונה, כלשון הפטרה שלנו השבת. כל כך הרבה רעל מילולי זורם מאיתנו ואלינו. גם כשאנו לא פוגעים בחברינו או מלבינים פניו של אדם ברבים - הן בעל פה והן בעיתונות הכתובה ובמייילים שיוצאים תחת אצבעותינו - הדיבור שלנו איננו מדויק. הוא פזרני, הוא קשקשני, הוא ספקולטיבי, ובעיקר, הוא מנותק מהידיעה הנוראה והאדירה שלא רק המוות ביד הלשון, גם החיים.

העולם נברא בדיבור - ויאמר... ויהי... - וכך גם עולמנו הפרטי, מצומצם ומוגבל ככל שיהיה. הוא נברא ונוצר כל יום מחדש, כל רגע מבראשית, בכוח הדיבור שלנו. אין לנו כלי יצירה כמוהו, ואין לנו כלי הרס כמוהו.

השבת הזאת נקראת "שבת חזון", על שם המילה הראשונה הפותחת את הפטרה (שממנה ציטטתי לעיל) - חזון ישעיהו בן אמוץ. אם השאלה המהדהדת בכל העולמות השבוע היא המילה "איכה", אולי התשובה - החזון - נמצא בפרשה, פרשת דברים.

אם שאלנו, איך זה יכול להיות?!? איך הגענו למקום הזה?!? איך נפלו גיבורים?!? איך איבדנו כך את דרכנו?!? ייתכן והתשובה היא בגלל אומנות הדיבור שלנו. כי אומנות כמו אומנות, דורשת לימוד ואימון. בבית הספר מלמדים הרבה אומנויות, אבל לא את האומנות הזאת. פעלים, שמות עצם, ניקוד וכו', הם חשובים מאוד. אבל תחת הכותרת של "לשון והבעה" כדאי שנלמד גם את אומנות **שמירת** הלשון והאתיקה של הבעה. לא לומדים את זה בשתיים עשרה שנים ואין בחינת בגרות בסוף הלימודים. אני עדיין נכשל במבחן הזה פעם אחר פעם אחר פעם. ככה זה עם חזון: לא מגיעים אליו לעולם, אבל הוא המצפן המכוון את חיינו והוא נותן משמעות לכל רגע ורגע בדרך אליו.

השנה קהילת ואהבת קוראת את מגילת איכה בירושלים בערב תשעה באב, בחלק של הכותל הנקרא "עזרת ישראל", או "הכותל השיויוני". זו לא הפגנה ולא יהיו עימותים. נהיה אנחנו ורבים אחרים שרוצים לשבת ביחד, על האבנים הקרירות שעליהן הלכו אבותינו ואמותינו לפני אלפיים שנה. נרכין ראש. נקרא את מגילת איכה. נשמע את עלמה זוהר שרה קינות ופיוטים. נשמע דברים מפיה של רות קלדרון, ונחזור הביתה. יוצאים ביום שני, 31.7, ב - 16:00, חוזרים לקראת חצות. מי שמעוניין להצטרף מוזמן ליצור עמנו קשר (או להשיב למייל זה). המסע נתרם על ידי התנועה המסורתית, כך שלמשתתפים אין עלות.

מאחל לנו בשבת חזון זו, שנדע לצמצם את הדיבור, לדייק אותו, ובעיקר, להשתמש בו כדי להיטיב ולברך. כי החיים ביד הלשון.

שבת שלום,

אלישע